

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — *Sommertag Antoni*

J: M+108/717 Pom.

Wyżysk AK

I/1. Relacja *k. 2 s. 1-4 0*

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację *k. 3 s. 1-3*

III/1 — Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 — Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 — Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — inne —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne *k. 6*

VI. Fotografie

dział ikonografii

1/1. Relacja Sommertag Antoni:

Relacja - zyciorys - Musiał Benedykt -
Sommertaga Antoniego, rękopis, oryg.

№. 2 s. 1-4

Zyciorys

4/1921
Antoni Sommertag - opracowany przez kandydata Muszala, pseudonim „Kard”, - na podstawie informacji uzyskanych od córki Rymy Kujawa, z domu Sommertag, zamieszkałej w Orzechowie, ul. Żywiec, gm. Chrośno

Antoni Sommertag ur. 29. 12. 1913 r. we wsi Wyższe por. rykypski; um. 23. 03. 1971 r. w Bydgoszczy, ^{tam} jęz. w papi. tab. „Florianka” na półtorętkę pakujoną.

rodzice: ojciec Kazimierz, matka Stanisława, z domu Brentkowska; posiadali we wsi Wyższe gospodarstwo rolne, ok. 33 ha.

Wykształcenie. Do szkoły podstawowej uczęszczał w rodzinnej miejscowości, następnie rozpoczął naukę w Perzynie. Wymiarowym uczniem w Szkole „4” w Perzynie, po pół roku latania, przeniósł się do Gimn. Młotowa. - Wyrocznie uczył w Tarnopolu, gdzie zdał maturę w 1934 r. Studia ekonomiczne, na Uniwersytecie Warszawskim, rozpoczął 01. 08. 1934 r. - przerwał 30. 05. 1936 r.

Wracając do Wyższego, gdzie pracuje w gospodarstwie rodziców. W czasie pierwszych lat wojny nie udało mu się wrócić i pracuje jako robotnik w miejscowości, którą przejął rodzice gospodarstwo.

Arrestowany przez gestapo 9 marca 1944 r., podczas pracy w polu, zostaje przenieśiony do Bydgoszczy, gdzie w okresie 3 miesięcy pracował w fabryce „Kard”. Następnie zostaje transportowany do obozu w Stutthofie. Tu przebywał do czasu ewakuacji, podczas której obłąkał.

Okres powojenny

Wracając do rodziców w Wyższe w marcu (c.) 1945 r. Został kierownikiem resortu rolnego, powiatowego, w Perzynie

ponoście pan 5 lat, wykazuje duże zdolności organizacyjne,
 W 1950 r. przejmuje się na gosp. rolne, powstaje z połączenia
 gosp. rodzinnych, w Ozełskim Młynie. Am. Ubroze.
 Gospodarkę w tym prowadzi na wysokim poziomie, przegłębnie,
 pod względem mechanicznej pracy polowych. Zosiadałymi
 sprzętem pierwsze w tej rodzinie i sąsiadom, rozum, jak i pa-
 letami swego charakteru, zdobył sobie poważanie i szacun-
 nek wśród skoliowych rolników.

Ten sam nek sąsiadów został zamianowany na
 jego pogrzebie w marcu 1971 roku. Pod tym samym kolegi-
 mosną przegłębnie przygotował Benedykt Murciński, w Komendancie
 „obwodu” par. w Ozełskim Młynie, sąsiadów do „jako...” i ichniego volu-
 fere na przyde zasób i pierwszego organizatora pogrzebu w Armii
 Krajowej w par. w Ozełskim Młynie...

Rostał pochowany na cmentarzu rodzinnym Sucharskich
 w Ozełskim Młynie.

Żyćie rodzinne

W związku małżeńskim, z Magdaleną z domu Sucharską, panie
 w 5. pob. 1945 r. z małżeństwa tego urodziła się córka Anna,
 która wyszła za rolnika Zygmunta Kuję. Obecnie pro-
 wodzi gosp. rolne, obecnie czono po rocznie, poświęcając do
 30 ha. Ma dwoje udanych dzieci: Jacka i Klary.

Córka Anna, jak i jej mąż Zygmunt, do dziś z
 głębokim smutkiem przeżywają tragiczną śmierć
 rodziców. Kilka dni przed śmiercią zmarła An-
 toniego, a matka zmarła pona Magdalena; serce mi wy-
 trzymało trosk przegłębnie z beznaściejnym stopniem

potrosia mgła. Młimo, że, w nasie poprzedzającym
swoją śmierć, doznata radości powitania swego pier-
wszego punkta - Jeka.

Tę radości powitania, swego pierwszego punkta, nie parnas
składek Hutorii, doznany w jej, w szpitalu.

Troca w konspiracji

Hutorii Sommertag, pseudonim "Rys", prac w konspi-
racji podjęt w I poł. marca 1943 r., 1943 r., za pośrednictwem
Józefa Mlechnicka, który skontaktował go z H. Kudzińskim
z Torunia, potankiem HK w Toruniu.

H. Sommertag, pamiętar nie ma wyśkożenia wojkowego,
stera się na migraji kontakt z podopieczniem kandydatem do
organizowania potankiem Jekowstka HK w pamięci wy-
nyskim. Pośredniój drogą na migraji kontakt ze Sternistorem
Wasiem, pierzentem b. stucijy granicznej, w powstaniem
miełko pakkim. Wytypują, popólnie, do organizowania
pierwszych przbów HK w pamięci wynyskim.

H. Sommertag wskazał kandydatów na d. w. "rejonów"
gmin: Stora i Sedki oraz parwoję w organizacji tych
"rejonów". Wytypowani przez niego ludkie skazali się w frary
konspiracyjnej, najdobrymi organizatorami.

dzięki H. Sommertag'owi na migraji w. w. w. kontakt z
szolem w Potu liczek, popnor Młichu Te Rzentkowskiego, wy-
riellonego z gosp. w Wyżny, maje H. Sommertaga.

Młichu Rzentkowski organizował powiaty HK, za pośred-

miłkmem której kalendarz, obwoła "Strajmata dokładny plan oboru, który więziomych oraz stan petogi esesmanów oboru Potulice.

Pracę konspiracyjną H. Sommerstajge, który przebieg Trudno w pełni od tworyci, przebywa przesłuchaniu dn. 9 marca 1944 r.

Został adresem par. H. Kudliński z Torunia prosz. z niego Józef Młach i Stanisław Wos.

Przesłuchany podlega pracy w pale, tu - wstępnie - abety i skopany, postaje przebiegiem z na dalsze śledstwo do gestapo w Bydgoszcz, gdzie wytkniętym w bety, przebywa 5 miesięcy.

Gestapojskie metody przesłuchania - petowanie - nie petowały go. Nie myślał nikogo. To behaterska postawa, która wrażliwość od siłowni, przy oboru, wielu kolegów z HK naprzec, obwoła - powiata, budki wśród nich dotąd głęboką wokoło.

Przebiegiem śledstwa w gestapo postaje przebiegiem do oboru w Stuttgart, gdzie przebywa do czasu ewakuacji oboru. W tym okresie był tak, w Teksion, że nie myślałby Trudno ewakuacji; wzięte 90 kg - a przed przesłuchaniem - 80 kg.

W przesłuchaniu wstępnym dn. po miłce powołał mu "lewe" dokumenty, obstarosone wreszcie przez jego wówczas młodego Młach, dokumenty te powołał w koleżanki z WSK - HK w Koble.

Okres pracy w konspiracji H. Sommerstajge'a, od tworyci z petunji, b. kalendarz HK, obwoła - Sto lat S-032" por. na. Benedykt Młach "Kaval".

II. Materiały uzupełniające: relacje: Sommertag Antoni:

1. B. Musiał - materiały do biogramu - Sommertag Antoni, mpis, kopia k. 1 s. 1
2. Musiał B., biogram Sommertaga Antoniego, [w:] Sto. biograficzny konspiracji pomorskiej, Wyd. FABAK, cz. 1 k. 1 s. 2
3. B. Musiał - biogram Antoniego Sommertaga, mpis (projekt) k. 1 s. 3

SOMMERTAG Antoni ps. "Ryś"

M -

ur. 29 12 1912r. Wyrza pow. Wyrzysk

zn. 4 o4 1971r.?

/zmarł w szpitalu przy ul. Floriana w Bydgoszczy na żółtaczkę zakaźną/

syn Kazimierza i Stanisławy z d. Cholewińska?

rodzice -właściciele 30 ha gospodarstwa rolnego we wsi Wyrza

Wykształcenie -szkoła podstawowa 4 kl. w Broniewie, pow. Wyrzysk. Szkoła średnia w Poznaniu i 2 lata studiów na Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu.

Od 30 o1 1936r.-1 o8 1939r. rządcą majątku ziemskiego w woj. poznańskim.

Zwolniony ze służby wojskowej. W kampanii wrześniowej nie brał udziału. Po powrocie z "ucieczki" w 1939r. pod koniec września pracuje w gospodarstwie rolnym rodziców, aż do aresztowania przez Gestapo, czyli do 9 o3 1944r.

Do działalności konspiracyjnej w Armii Krajowej przystępuje za pośrednictwem Józefa Machnika ps. "Zięba", który znał Sommertaga jako przykładnego Polaka i dobrego organizatora.. Stąd J. Machnik skontaktował go z A. Kudlińskim ps. "Zbyszko spod Kowalewa". A. Kudliński był bliskim krewnym żony Machnika Marii z d. Hassek. Pierwsze spotkanie miało miejsce w domu rodziców A. Sommertag w lutym 1943r. Tego samego dnia A. Sommertag zostaje zaprzysiężony przez A. Kudlińskiego i przyjmuje pseudonim "Ryś". Zaprzysiężenie miało miejsce w mieszkaniu Franciszka Nowaka, już żołnierza A.K., który mieszkał i pracował jako robotnik rolny w majątku Wyrza włas. Niemca Lehmana. Następne spotkanie A. Sommertaga z A. Kudlińskim miało miejsce w Nakle n/Not, gdzie do konspiracji został zwerbowany sierż. zaw. Stanisław Woś, który odtąd po złożeniu przysięgi przed Kudlińskim, występował pod ps. "Roman". A. Sommertag, teraz już pod komendą sierż. S. Wosia, powstańca wielk./ przystępuje do organizowania-werbowania d-ców placówek. Na podstawie jego rozpoznania zostali zwerbowani i zaprzysiężeni na d-ców plac.: Mrocza -kpr. Jan Nowak ps. "Marian", Łobżenicy -plut. Eugeniusz Proszowski ps. "Lucjan", Sadek -st. ułan Marian Kłosiński ps. "Sady".

Dalszą intensywną pracę organizacyjną A. Sommertaga przerywa jego aresztowanie przez Gestapo. Miało to miejsce 9 o3 1944r., ok. godz. 9.00 podczas pracy na polu rodziców. Przewieziony do Gestapo w Bydgoszczy, tam podczas przesłuchań, bity i maltretowany nie zdradził nikogo. Po 3 m-cach śledztwa zostaje przeniesiony do obozu koncentracyjnego w Stutthofie. Tam więziony do pierwszych dni 1945r.-stycznia. Warunki przebywania w obozie: głodowe racje żywnościowe, przytym ciężka praca fizyczna doprowadziły go do krańcowego wyczerpania. Ważył wówczas ok. 40 kg, co stanowiło 50 % wagi przed aresztowaniem. Od niechybnej śmierci, podczas już organizowanej ewakuacji obozu, uratowali go krewni zamieszkali w Gdańsku, do których zbiegł podczas pracy przy odgruzowaniu Gdańska. Ucieczkę tę umożliwiły ponadto "lewe" dokumenty, które do Gdańska dowiozła jego przyszła żona Magdalena Sucharska, przy tym owe dokumenty dostarczyła jej k-dtk WSK Obw. Wyrzysk Marta Aleksiewicz ps. "Józia"- "Józef".

Po powrocie do rodzinnego domu w o3 1945r. nawiązuje kontakt z d-cą Rej. Mrocza plut. Nowakiem ps. "Marian". Włącza się do organizacji władz administracyjnych miasta i gminy Mrocza oraz milicjo obyw./spośród żołnierzy A.K./. Ponadto przejmuje administrowanie majątku Wyrza.

Po wypowiedzeniu pracy w maj. Wyrza, przechodzi na własne gospodarstwo rolne/wiano żony/ Magdaleny Sucharskiej w Orzelskim Młynie, którą poślubił 12 o5 1945r. Przejęte gospodarstwo ustawia nowoczesnie tak pod względem uprawy roli jak i sprzętu zbóż. Wypracowany przez niego model zmechanizowanego gospodarstwa rolnego stanowił dla okolicznych rolników wzór do naśladowania. W ostatnich latach życia wyraźnie opadał z sił z powodu nieuleczalnej choroby /skleroza multiplex/. Zmarł w szpitalu przy ul. Floriana w Bydgoszczy na żółtaczkę zakaźną. Pochowany został na cmentarzu rodziny Sucharskich w Orzelskim Młynie gm. Mrocza.

W ogłoszonej nad jego grobem mowie pożegnałem go w imieniu żyjących, dzięki niemu żołnierzy A.K. Obw. Wyrzysk.

Opis p. Musier, Koneł

Sommertag Antoni ps. "Ryś" (1912-1971), organizator Rejonu AK Nakło Obw. Wyrzysk.

Ur. 29 XII 1912 r. w majątku Wyrza pow. Wyrzysk; syn Kazimierza - rolnika, i Stanisławy z d. Cholewińskiej. Ukończył szkołę średnią i 2 lata studiów w WSH w Poznaniu. Do września 1939 r. był rządcą w majątku ziemskim w Wielkopolsce.

Nie brał udziału w kampanii wrześniowej. Podczas okupacji niemieckiej pracował w gospodarstwie rodziców w Wyrzy. Do służby w AK został wprowadzony przez Józefa Maclinika ps. "Zięba", żołnierza komórki aprowizacyjnej w Obw. AK Wyrzysk. Zaprzysiężony w lutym 1943 r. przez Z. Kudlińskiego ps. "Zbyszek", przyjął ps. "Ryś" i został podkomendnym → Stanisława Wcisia ps. "Roman". Otrzymał zadanie organizowania placówek w Rej. AK Nakło. Na dców placówek zostali

przez niego zwerbowani i zaprzysiężeni: w Mroczy kpr. → Jan Nowak ps. "Marian", w Łobżenicy - plut. Eugeniusz Proszowski ps. "Lucjan", w Sadkaciu - st. ulan Marian Kłosiński ps. "Sady". Sommertag został aresztowany przez gestapo 9 III 1944 r., przewieziony do Bydgoszczy, skąd po 3 miesiącach śledztwa połączonego z torturami wysłany do Stutthofu, gdzie więziony był do pierwszych dni stycznia 1945 r. Podczas ewakuacji obozu zbiegł i ukrywał się u krewnych w Gdańsku.

W marcu 1945 r. powrócił do domu. Nawiązał ponowny kontakt z Nowakiem ps. "Marian" i włączył się do organizowania władz administracyjnych i MO w Mroczy. Przejął także administrowanie majątkiem Wyrza, a następnie prowadził własne gospodarstwo w Orzelskim Młynie. Zmarł 4 IV 1971 r.

APAK, T.: Musiał B., Sommertag A., mat. własne autora.

Benedykt Musiał

Stos biograficzny komp. pomorskiej
Wyd. ZPAK, 2. 1.

Sommertag Antoni ps. "Ryś"/1912-1971/ żołnierz k-dy obw. AK Wyrzysk.

Ur. 29.XII.1912 r. w maj. Wyrza pow. Wyrzysk, s. Kazimierza i Stanisławy z d. Cholewińskiej. (rolników) Ukończył szkołę średnią i 2 lata studiów w WSH w Poznaniu. Do września 1939 r. był rządcą w maj. ziemskim w

Nie brał udziału w kampanii wrześniowej. Podczas okupacji niemieckiej pracował w gospodarstwie rodziców w Wyrzy. Do służby w AK został wprowadzony przez Józefa Machnika ps. "Zięba", żołnierza komórki aprowizacyjnej w obw. AK Wyrzysk. Zaprzysiężony w lutym 1943 przyjął ps. "Ryś" i został podkomendnym -> Stanisława Wosia ps. "Roman". Otrzymał zadanie organizowania placówek w . AK Nakło. Na d-ców placówek zostali zwербowani i zaprzysiężeni: w Mroczy -> kpr. Jan Nowak ps. "Marian", w Łobżenicy - plut. Eugeniusz Proszowski ps. "Lucjan", w Sadkach - Mt. ułan Marian Kłosiński ps. "Sady". A. Sommertag został aresztowany przez gestapo 9.10.1944, przewieziony do Bydgoszczy, skąd po 3 mies. śledztwa wysłany do Stutthofu, gdzie przebywał do pierwszych dni stycznia 1945 r.

W marcu 1945 r. powrócił do domu. Nawiązał kontakt z J. Nowakiem ps. "Marian" i włączył się do organizowania władz administracyjnych i MO w Mroczy. Przejął także administrowanie maj. Wyrza, a następnie prowadził własne gospodarstwo w Orzelskim Młynie. Zmarł 4.IV. 1971 r.

przez Kudlińskiego ps. "Zbyszek"

B. Musiał

KORRESPONDENCJA

Brak listu X Paturalski do

B. Musiata z 1994r.

dn. 18.02.2002r.

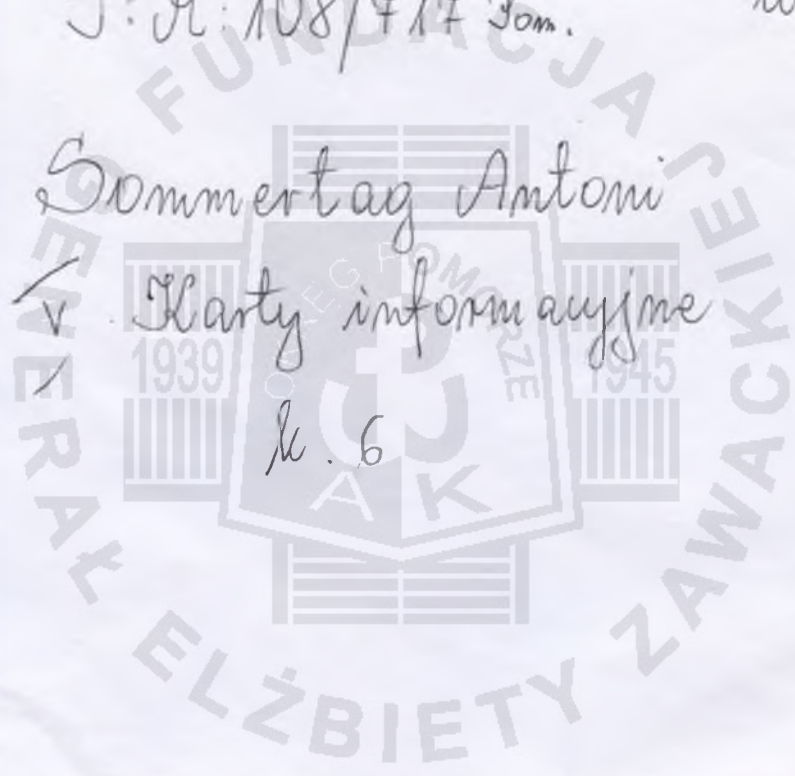
W. Musiata

T: M: 108/717 Tom.

Wypisy sk.

Sommertag Antoni
✓ Klarty informacyjne
k. 6

++ Samostaj ^{anton}
z Torunia

Wyprawy

inf. Minister Benedykt w 87

1

- f. kontakt z polskimi Ruchowiskami z Torunia

w v / vi nastąpił kontakt z Samostajem z Pro-
miwa w sprawie jego nie organizacja

TK

- Samostaj bez wywołania bojowego, to było
prekody -

- Samostaj nawiązał kontakt (z pośrednictwem
(+) Brygady Ruchowisk z karta ze Stanów
Wojennych z karta, również

- awert. iv 44 w kierunku po "bractwie" Smetlock
Smetlock w Bydgoszcz.

Bydg. - WYRZYSK
AK 2

SOMMERTAG ANTONI

4 RYS'

Zdb. APAK, INSP. BYDG. T.: MACHNIK J. -> MUSIAT B.,

Somertag Antoni

Alt 3
Wyżyska

aresztowany w 1944 r
- wydal Kudliński

Quoito: „Wiadomości Nakielskie”
49: „Zwyczaj, szary człowiek”
11 V 1981, nr 64

R. Kar.

a +

Bydgoszcz.

FK
Wakro⁴

SOMMERTAG Antoni

ps. "Rejs"

Urodz. 29.XI.1902 r. w m. Bydgoszcz, pow. Bydgoski.

Organizator Slaciveli w Rej. FK Wakro.

Przebieg 9 III 1944 r. Obóz Stutthof. Dni 20.

Zob. Siwulski Bron. Douz. Som. t. 1 s. 192

Fundacja Archiwum Szwarskie FK
Jorwie, 1994 r.

Użen/2001

a Sommerdag Antoni

Wypysk
FK 5

ps. "Pup"
Mieszkał w Bromelnie. Józef
Machnik nawiązał z nim kontakt
celem zorganizowania ludzi FK
na terenie pow. wypyskiego; S. przyjął
zaproszenie, ale nie mógł prześlubić
wojskowego (co stanowiło wtedy warunki
przyjęcia do FK) ze pośrednictwem
Pyszarole Radeckiego z Wątkami
nawiązał kontakt ze Stanisławem Wo-
wotem

siem & Naktā, sruant em sewod.

zob. Ilustat B, Duch oporu w pow.
wypryskim, opr. 24, Bibl. Finol. 5,3

48.T.102

Sommertag Antoni
ps. "Rys"

Warto
AK 6

z Bromiewa

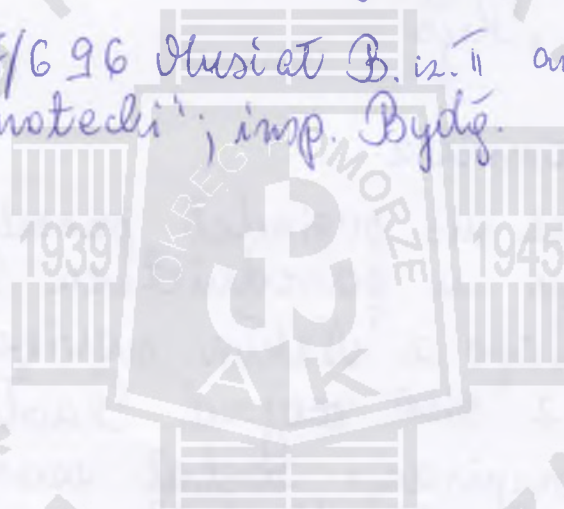
Ponieważ nie posiadał przeszkoleń a
wojskowego za pośrednictwem Ryszarda
Rodeckiego z Natia nawiązał
kontakt z sierż. rezerw. Pawł Wmeszku.

Do konspiracji został zaangażowa-
ny przez Józefa Machnika ps. "Ligba",
który szulce kontaktów konspiracyj-

mych celem rozbudowy struktur AK.

zob. U: 87/6 96 Musiał B. iz. II art. „Dok.
Madnotedki”; imp. Bydź.

ul. IV, 102

FUNDACJA
MORZE
ELŻBIETY ZAWACKIE

**Adres córki:
Anna KUJAWA**

gm. MROCZA

WYRZYSK

Rel. M - 108

**WYRZYSK
ZWZ -- AK**

ps. " RYŚ "

SOMMERTAG

Antoni ++

Sommertag Antoni

ZESKANOWANE

